

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/148/2004

NASTROJE SPOŁECZNE WE WRZEŚNIU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, WRZESIEŃ 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 października 2003 roku

- We wrześniu pogorszyły się opinie o rozwoju ogólnej sytuacji w kraju. Obecnie ponad jedna czwarta Polaków (27%, spadek o 4 punkty) uważa, że sytuacja w kraju zmierza w dobrym kierunku, a trzy piąte (60%, wzrost o 5 punktów) jest przeciwnego zdania.
- Oceny sytuacji politycznej są niemal takie same jak w sierpniu. Nadal większość ankietowanych (59%) uznaje ją za złą, a ponad jedna czwarta (28%) - za przeciętną. Zaledwie czterech badanych na stu (4%) pozytywnie ocenia sytuację polityczną w kraju.
- Takie same jak przed miesiącem są także oceny sytuacji gospodarczej - ponad jedna trzecia ankietowanych (34%) ocenia stan gospodarki jako przeciętny, co dziesiąty (10%) wystawia oceny pozytywne, ale połowa (50%) wyraża krytycyzm. Natomiast trochę gorsze są opinie o sytuacji w zakładach pracy respondentów.
- W porównaniu z sierpniem nieco mniej krytyczne są opinie Polaków o tym, jak obecnie żyje się im i ich rodzinom. Zmalała (o 3 punkty, do 20%) liczba osób negatywnie oceniających poziom swego życia, a opinie pozytywne (26%) pozostały na tym samym poziomie. Ponad połowa badanych (54%, wzrost o 4 punkty) uważa, że żyje im się przeciętnie (ani dobrze, ani źle). Lepsze są także oceny warunków materialnych gospodarstw domowych - co czwarty respondent (25%, wzrost o 2 punkty) uznaje je za dobre, prawie taka sama liczebnie grupa (27%, spadek o 5 punktów) określa je jako złe, a blisko połowa (47%, wzrost o 2 punkty) uważa je za przeciętne.
- Prognozy rozwoju ogólnej sytuacji w kraju w ciągu najbliższego roku są prawie takie same jak przed miesiącem, ale trochę mniej pesymistyczne: 24% ankietowanych (spadek o 3 punkty) sądzi, że sytuacja w Polsce się pogorszy, co szósty zaś (16%) liczy na jej poprawę. Nadal dominuje grupa nieoczekujących zmian (52%, wzrost o 3 punkty). Gorsze jednak niż w sierpniu są przewidywania dotyczące sytuacji politycznej. Zmalała (o 4 punkty, do 12%) liczba Polaków spodziewających się poprawy tej sytuacji w najbliższym roku, a wzrosła (o 5 punktów, do 17%) tych, którzy obawiają się pogorszenia. Nadal ponad połowa badanych (57%) jest zdania, że życie polityczne kraju pozostanie bez zmian. Pogorszyły się też przewidywania dotyczące sytuacji gospodarczej. Badani spodziewający się poprawy stanu gospodarki (21%) w mniejszym stopniu niż przed miesiącem przeważają nad przewidującymi jej pogorszenie (14%). Tak samo częste jak w sierpniu (52%) jest przekonanie, że nic się w tej dziedzinie nie zmieni.

We wrześniu¹ nastroje są nieco gorsze niż w urlopowym i słonecznym sierpniu - pogorszyły się oceny rozwoju ogólnej sytuacji w kraju oraz sytuacji w zakładach pracy, nieco mniej optymistyczne są prognozy polityczne i gospodarcze. Jednak pozostałe wskaźniki nie zmieniły się, a przewidywania dotyczące ogólnej sytuacji w kraju oraz opinie o poziomie życia i warunkach materialnych są nawet nieco lepsze niż przed miesiącem.

OCENY

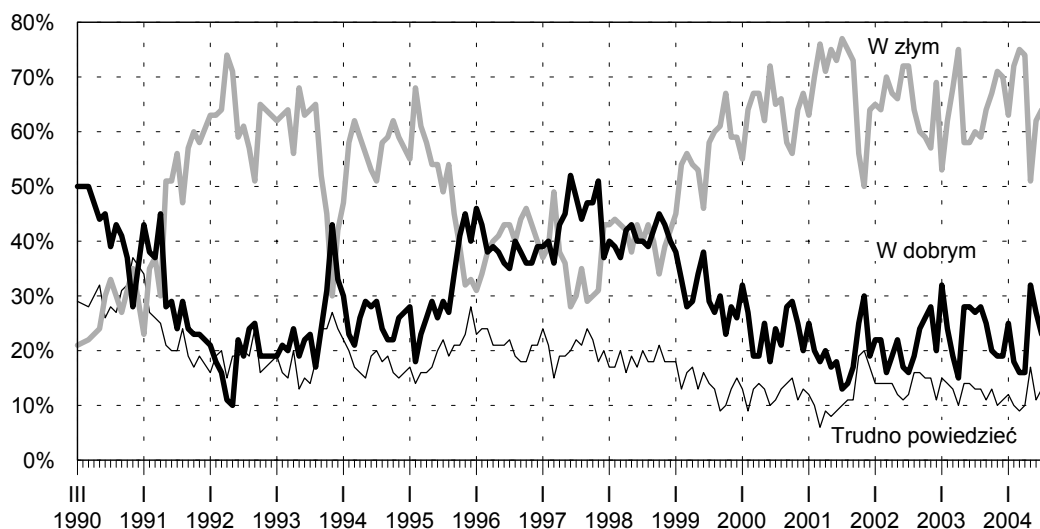
W porównaniu z sierpniem pogorszyły się opinie o rozwoju **ogólnej sytuacji w kraju**. Spadła (o 4 punkty) grupa badanych pozytywnie oceniających rozwój tej sytuacji, wzrosła natomiast (o 5 punktów) liczba osób wystawiających oceny negatywne. Obecnie ponad jedna czwarta Polaków (27%) uważa, że sytuacja w kraju zmierza w dobrym kierunku, a trzy piąte (60%) jest przeciwnego zdania.

Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	2003				2004								
	w procentach												
W dobrym	25	20	19	19	25	18	16	16	32	27	23	31	27
W złym	64	67	71	70	63	72	75	74	51	62	64	55	60
Trudno powiedzieć	11	13	10	11	12	10	9	10	17	11	13	14	13

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (172) zrealizowano w dniach 3-6 września 2004 roku na liczącej 969 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. CZY, OGÓLNIIE RZECZ BIORĄC, SYTUACJA W NASZYM KRAJU ZMIERZA W DOBRYM CZY TEŻ W ZŁYM KIERUNKU?

Opinie o rozwoju ogólnej sytuacji w Polsce powiązane są przede wszystkim z ocenami warunków materialnych własnych gospodarstw domowych - im lepiej respondenci je oceniają, tym częściej twierdzą, że sytuacja w kraju zmierza w dobrym kierunku (zob. tabele aneksowe). Również im wyższe wykształcenie badanych, tym więcej pozytywnych opinii na ten temat. Rozwój sytuacji w Polsce znacznie częściej niż inni dobrze oceniają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, a zwłaszcza uczniowie i studenci.

Tabela 2

Potencjalne elektoraty*	Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?		
	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć
	w procentach		
SLD, SdPi, UP	43	45	12
PO	49	41	10
PiS	35	56	9
LPR	29	58	13
PSL**	23	52	25
Samoobrona**	23	72	5
Niezdecydowani, na kogo głosować	30	48	22
Niezamierzający głosować lub niezdecydowani w tej sprawie	20	67	13

* Wyodrębnione na podstawie deklaracji głosowania w potencjalnych wyborach parlamentarnych. Wyborców SLD, SdPi, UP potraktowano łącznie z powodu zbyt małych ich liczebności w badanej próbie
 ** Dane należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielkie liczebności potencjalnych wyborców tych partii (zwłaszcza PSL) w badanej próbie

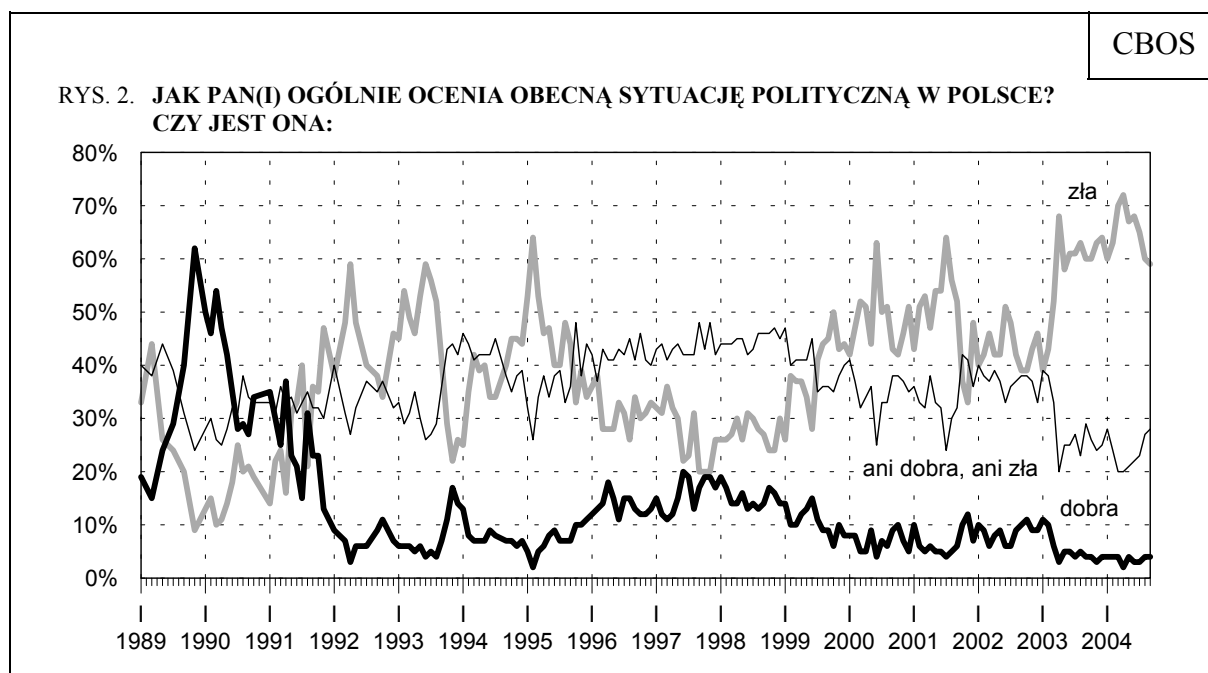
Deklarowane poglądy polityczne respondentów (prawicowe, centrowe lub lewicowe) w niewielkim stopniu różnicują ich oceny sytuacji. Wyraźnie widoczne są natomiast różnice pod tym względem między potencjalnymi elektoratami poszczególnych partii i ugrupowań politycznych. Pozytywne oceny rozwoju sytuacji w kraju przeważają wśród sympatyków PO (ich optymizm może mieć źródło w dobrych wynikach sondaży preferencji partyjnych²), a wśród zwolenników partii lewicowych (SLD, SdPi, UP) są prawie równie częste jak negatywne. W pozostałych elektoratach dominują respondenci źle oceniający rozwój ogólnej sytuacji w kraju - szczególnie wśród wyborców Samoobrony i LPR.

Oceny **sytuacji politycznej** w Polsce są niemal takie same jak w sierpniu. Nadal większość ankietowanych (59%) uznaje ją za złą, a ponad jedna czwarta (28%) - za przeciętną. Za ledwie czterech badanych na stu (4%) pozytywnie ocenia sytuację polityczną w kraju. Trzeba jednak podkreślić, że od czerwca br. odsetek ocen negatywnych systematycznie maleje, choć czasem zmiany są nieznaczne.

Tabela 3

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań													
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
	2003				2004									
	w procentach													
- dobra	4	4	3	4	4	4	4	2	4	3	3	4	4	
- ani dobra, ani zła	29	26	24	25	28	24	20	20	21	22	23	27	28	
- zła	60	60	63	64	60	63	70	72	67	68	65	60	59	
Trudno powiedzieć	7	10	10	7	8	9	6	6	8	7	9	9	9	

² Por. komunikat CBOS „Preferencje partyjne we wrześniu”, wrzesień 2004.

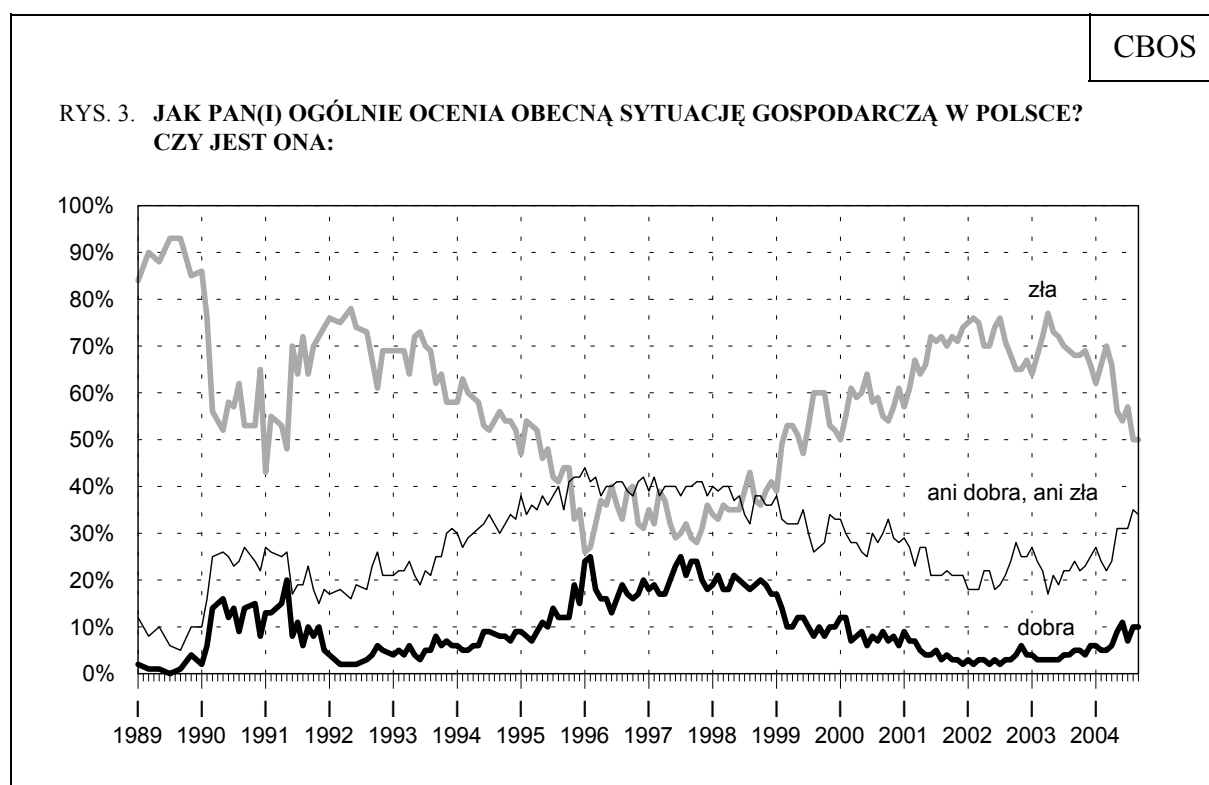
Pominięto „trudno powiedzieć”

Negatywne oceny sytuacji politycznej zdecydowanie przeważają we wszystkich kategoriach społeczno-demograficznych. Szczególnie częste są wśród mieszkańców miast, zwłaszcza największych, oraz wśród pracowników umysłowych niższego szczebla, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, rolników i emerytów. Również im badani są lepiej wykształceni, tym częściej źle oceniają sytuację polityczną w kraju (ale im niższy poziom wykształcenia, tym częstszy brak wyrobionej opinii na ten temat - zob. tabele aneksowe).

Opinie o **sytuacji gospodarczej** są również takie same jak w sierpniu. Oznacza to jednak, że stopniowa poprawa ocen, jaką obserwowaliśmy w poprzednich miesiącach, uległa zahamowaniu. Ponad jedna trzecia ankietowanych (34%) ocenia stan gospodarki jako przeciętny, co dziesiąty (10%) wystawia oceny pozytywne, ale połowa (50%) wyraża krytycyzm.

Tabela 4

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	2003				2004								
	w procentach												
- dobra	5	5	4	6	6	5	5	6	9	11	7	10	10
- ani dobra, ani zła	24	22	23	25	27	24	22	24	31	31	31	35	34
- zła	68	68	69	66	62	66	70	66	56	54	57	50	50
Trudno powiedzieć	4	5	4	4	5	5	3	4	4	5	5	5	6

Pominięto „trudno powiedzieć”

Niemal we wszystkich kategoriach i grupach społecznych najczęstsze są negatywne oceny sytuacji gospodarczej albo dorównują im opinie określające stan gospodarki jako przeciętny - ani dobry, ani zły (zob. tabele aneksowe). Opinie krytyczne szczególnie częste są, oczywiście, wśród bezrobotnych. Tylko przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz uczniowie i studenci częściej wyrażają opinie niejednoznaczne niż złe i najczęściej spośród wszystkich grup społeczno-zawodowych dobrze oceniają sytuację gospodarczą. Pozytywnym opiniom sprzyja wykształcenie i dobre oceny warunków materialnych własnego gospodarstwa domowego.

Opinie o **sytuacji w zakładach pracy** respondentów są trochę gorsze niż przed miesiącem. Wzrosła (o 5 punktów, do 26%) liczba pracujących, którzy źle oceniają kondycję swoich zakładów, zmalała zaś (o 3 punkty, do 39%) określających ją jako dobrą. Tyle samo badanych co w sierpniu (35%) uważa, że sytuacja w ich zakładach pracy jest średnia - ani dobra, ani zła.

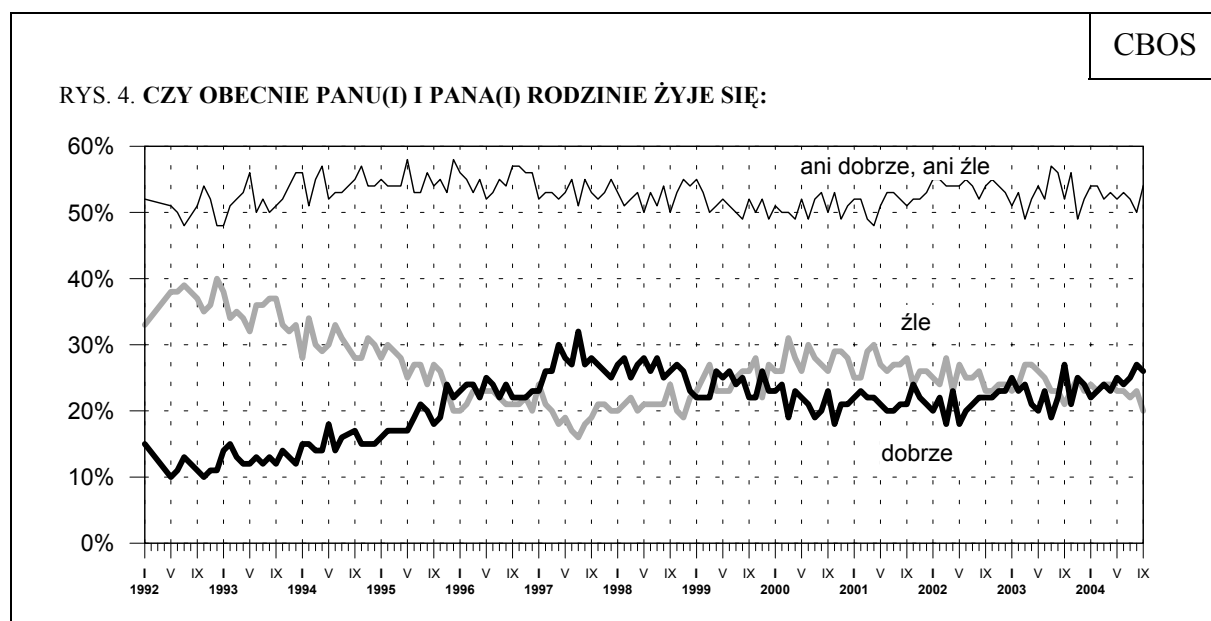
Tabela 5

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań													
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
	2003				2004									
	w procentach													
Respondenci aktywni zawodowo (ogółem)														
N=	524	479	493	461	479	470	470	462	461	432	406	420	444	
- dobra	38	35	36	35	41	35	40	40	42	43	43	42	39	
- ani dobra, ani zła	32	32	29	32	31	28	33	28	31	28	32	35	35	
- zła	28	31	32	30	26	35	25	30	25	27	24	21	26	
Trudno powiedzieć	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	1	2	0	
Pracownicy instytucji państwowych i publicznych														
- dobra	44	41	38	34	48	36	43	45	50	54	48	49	48	
- ani dobra, ani zła	33	33	30	28	26	28	33	32	32	21	26	36	30	
- zła	22	22	28	35	24	33	22	22	18	24	25	14	22	
Trudno powiedzieć	1	3	3	4	1	3	1	1	0	2	1	1	0	
Pracujący w spółkach o własności prywatnej i państwowej														
- dobra	40	33	40	44	47	45	41	50	49	39	53	34	38	
- ani dobra, ani zła	40	44	32	37	26	32	35	20	29	40	28	47	41	
- zła	19	22	27	19	25	23	21	25	19	19	19	17	21	
Trudno powiedzieć	1	1	1	0	1	0	3	4	2	2	0	1	0	
Pracujący w sektorze prywatnym poza rolnictwem														
- dobra	42	41	44	41	41	40	48	44	45	46	47	48	41	
- ani dobra, ani zła	30	33	31	38	42	28	35	30	33	28	38	31	34	
- zła	26	26	23	19	15	30	16	26	20	24	15	18	25	
Trudno powiedzieć	2	0	2	2	2	2	1	0	2	2	0	2	0	
Pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych														
- dobra	0	4	8	9	5	12	11	7	6	13	7	13	9	
- ani dobra, ani zła	23	17	12	23	21	19	28	23	28	28	40	33	43	
- zła	75	77	80	63	74	64	61	69	64	59	51	54	46	
Trudno powiedzieć	2	2	0	5	0	5	0	1	2	0	2	0	2	

Natomiast nieco mniej krytyczne niż przed miesiącem są opinie Polaków o tym, **jak obecnie żyje się im i ich rodzinom**. O 3 punkty (do 20%) zmalała liczba osób negatywnie oceniających poziom swego życia, a opinie pozytywne pozostały na tym samym poziomie. Ponad połowa badanych (54%, wzrost o 4 punkty) uważa, że żyje im się przeciętnie (ani dobrze, ani źle).

Tabela 6

Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	2003				2004								
	w procentach												
- dobrze	27	21	25	24	22	23	24	23	25	24	25	27	26
- ani dobrze, ani źle	52	56	49	52	54	54	52	53	52	53	52	50	54
- źle	21	23	25	23	24	23	24	24	23	23	22	23	20
Trudno powiedzieć	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0

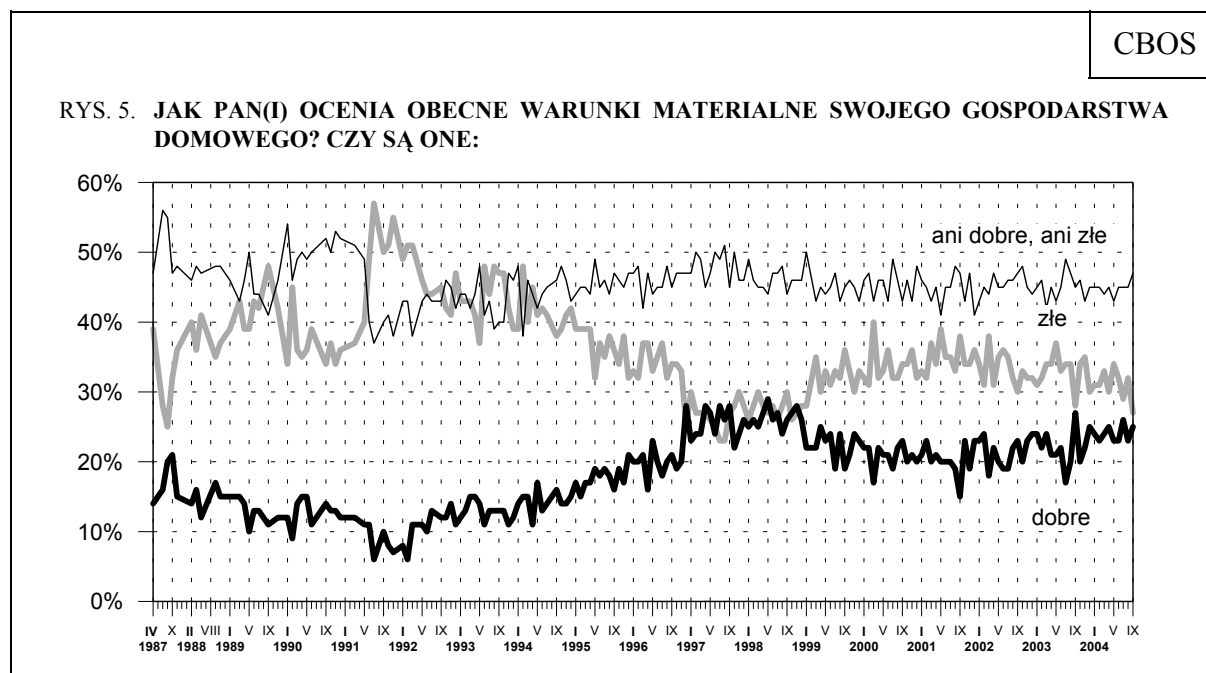
Pominięto „trudno powiedzieć”

Opinie respondentów o tym, jak żyje się im i ich rodzinom, zależą przede wszystkim od poziomu ich wykształcenia i sytuacji materialnej. Niezadowoleni są najczęściej bezrobotni i renciści, natomiast zadowolenie wyrażają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla, a także, jak zawsze pozytywnie nastawieni do rzeczywistości, uczniowie i studenci (zob. tabele aneksowe).

Podobnie jak opinie o poziomie życia, lepsze są także oceny **warunków materialnych gospodarstw domowych** - co czwarty respondent (25%, wzrost o 2 punkty) uznaje je za dobre, prawie taka sama liczebnie grupa (27%, spadek o 5 punktów) określa je jako złe, a blisko połowa (47%, wzrost o 2 punkty) uważa je za przeciętne.

Tabela 7

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	2003				2004								
	w procentach												
- dobre	27	20	22	25	24	23	24	25	23	23	26	23	25
- ani dobre, ani złe	45	46	43	45	45	45	44	45	43	45	45	45	47
- złe	28	34	35	30	31	31	33	30	34	32	29	32	27

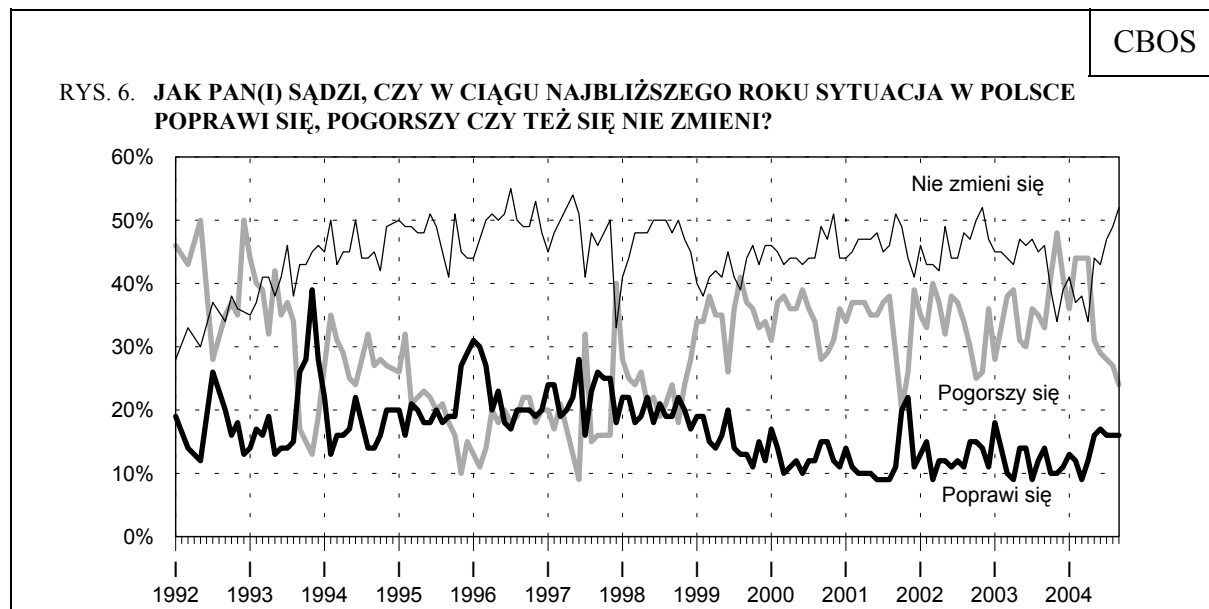
Oceny warunków materialnych własnego gospodarstwa domowego zależą przede wszystkim od wysokości dochodów na osobę w rodzinie, w mniejszym stopniu - od poziomu wykształcenia. Dobre oceny są najczęstsze wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji, natomiast złe przeważają wśród bezrobotnych, stosunkowo częste są także wśród rencistów oraz robotników niewykwalifikowanych (zob. tabele aneksowe).

PRZEWIDYWANIA

Prognozy rozwoju **ogólnej sytuacji** w kraju w ciągu najbliższego roku są prawie takie same jak przed miesiącem, ale trochę mniej pesymistyczne: niespełna jedna czwarta badanych (24%, spadek o 3 punkty) sądzi, że sytuacja w Polsce się pogorszy, co szósty zaś (16%) liczy na jej poprawę. Nadal dominuje liczebnie grupa badanych nieoczekujących zmian (52%, wzrost o 3 punkty). Warto podkreślić, że od kwietnia br. stopniowo maleje liczba zdecydowanych pesymistów.

Tabela 8

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?	Wskazania respondentów według terminów badań													
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
	2003				2004									
	w procentach													
Poprawi się	14	10	10	11	13	12	9	12	16	17	16	16	16	
Nie zmieni się	46	39	34	39	41	37	38	34	44	43	47	49	52	
Pogorszy się	33	41	48	41	36	44	44	44	31	29	28	27	24	
Trudno powiedzieć	7	10	8	9	10	8	9	10	10	10	9	8	8	

Pominięto „trudno powiedzieć”

Przewidywania dotyczące rozwoju ogólnej sytuacji w Polsce w ciągu najbliższego roku zależą od warunków materialnych, w jakich żyją ankietowani (optymizm łączy się z poczuciem, że są one dobre). Do optymistów zaliczają się przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz uczniowie i studenci, a do pesymistów - bezrobotni (zob. tabele aneksowe).

Wśród potencjalnych wyborców głównych partii i ugrupowań politycznych najczęstsze jest przekonanie, że w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce się nie zmieni, a przewagę optymizmu nad pesymizmem odnotowujemy tylko wśród zwolenników partii lewicowych (SLD, SdPI, UP) oraz w elektoratach PO i PSL. Wśród sympatyków pozostałych partii politycznych więcej osób spodziewa się pogorszenia sytuacji w Polsce w ciągu najbliższego roku, niż oczekuje poprawy.

Tabela 9

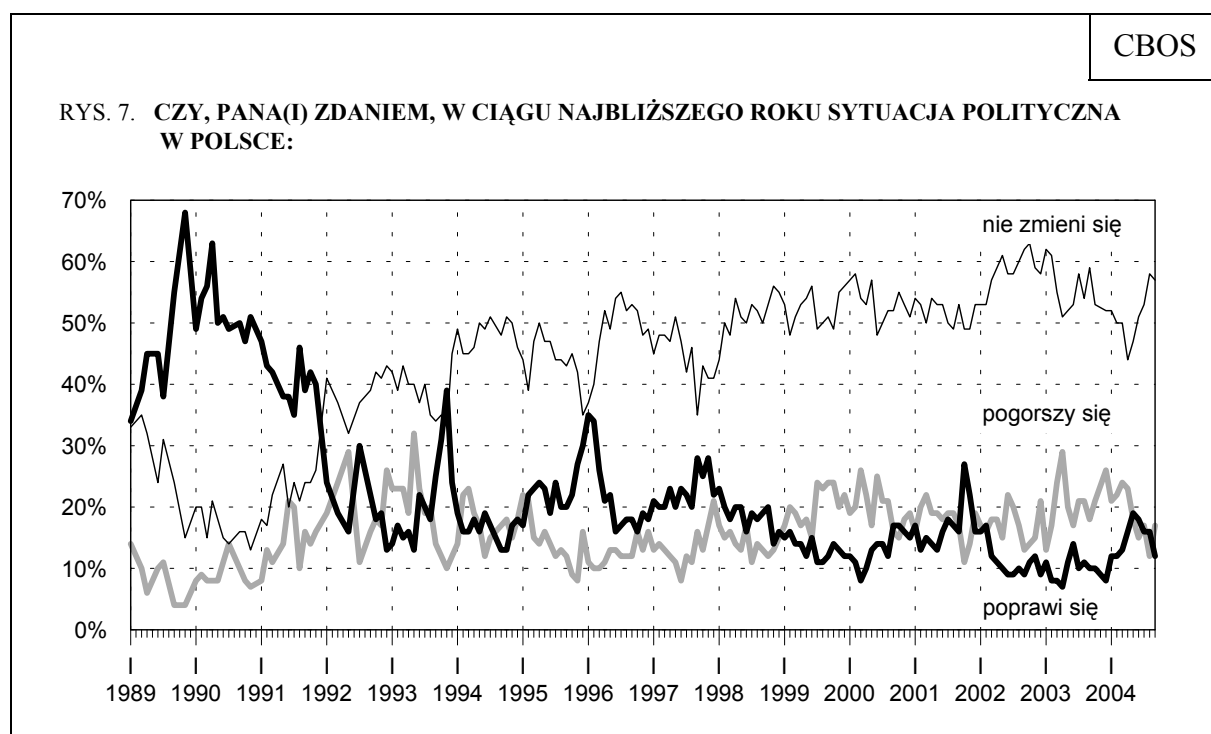
Potencjalne elektoraty*	Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?			
	Poprawi się	Nie zmieni się	Pogorszy się	Trudno powiedzieć
	w procentach			
SLD, SdPI, UP	35	37	25	3
PO	27	57	13	3
PSL**	25	55	20	0
PiS	16	60	19	5
LPR	13	42	34	11
Samobrona**	11	56	23	10
Niezdecydowani, na kogo głosować	21	43	20	16
Niezamierzający głosować lub niezdecydowani w tej sprawie	12	52	26	9

* Wyodrębnione na podstawie deklaracji głosowania w potencjalnych wyborach parlamentarnych. Wyborców SLD, SdPI, UP potraktowano łącznie z powodu zbyt małych ich liczebności w badanej próbie
 ** Dane należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielkie liczebności potencjalnych wyborców tych partii (zwłaszcza PSL) w badanej próbie

Gorsze niż w sierpniu są przewidywania dotyczące **sytuacji politycznej** w Polsce. Zmalała (o 4 punkty, do 12%) liczba Polaków spodziewających się poprawy tej sytuacji w najbliższym roku, a wzrosła (o 5 punktów, do 17%) tych, którzy obawiają się pogorszenia. Nadal ponad połowa badanych (57%) jest zdania, że życie polityczne kraju pozostanie bez zmian.

Tabela 10

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IX	X	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	2003			2004								
	w procentach											
- poprawi się	10	10	8	12	12	13	16	19	18	16	16	12
- nie zmieni się	59	53	52	52	50	50	44	47	51	53	58	57
- pogorszy się	18	21	26	21	22	24	23	18	15	17	12	17
Trudno powiedzieć	12	16	14	15	17	13	17	16	15	14	14	14

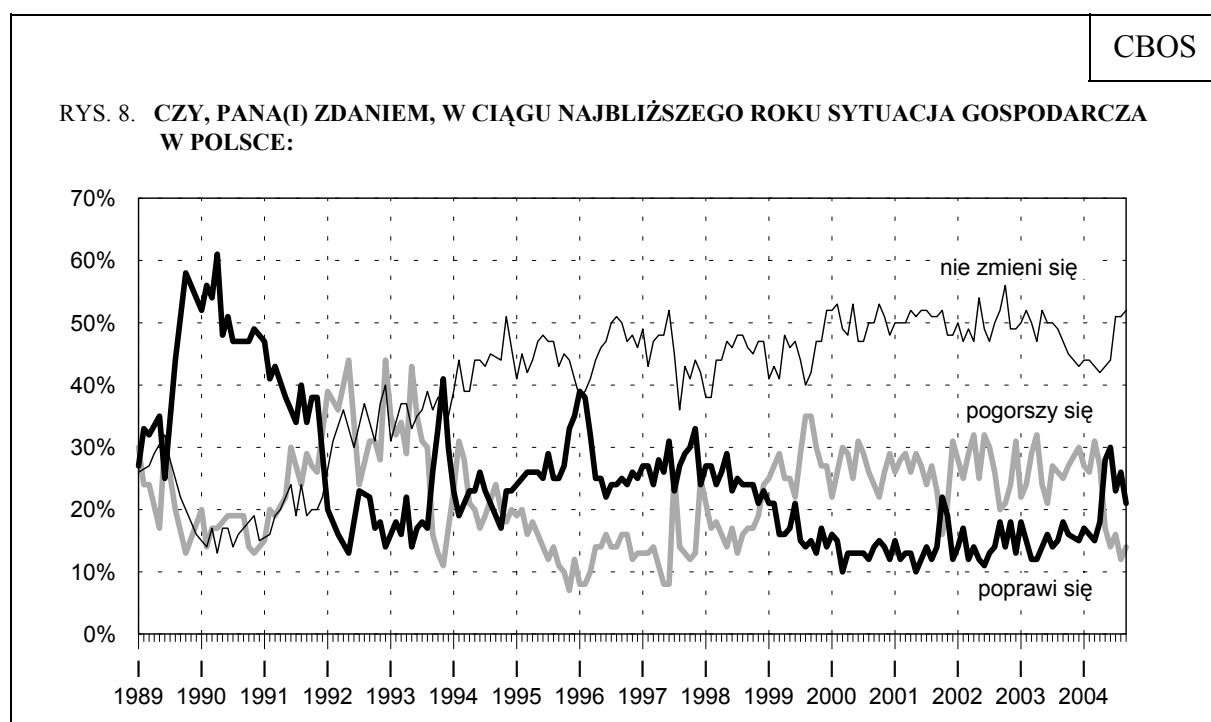

Pominięto „trudno powiedzieć”

Pogorszyły się także przewidywania dotyczące **sytuacji gospodarczej**. Odnotowaliśmy 2-punktowy wzrost odsetka ocen negatywnych i 5-punktowy spadek pozytywnych. Badani spodziewający się poprawy sytuacji gospodarczej (21%) w mniejszym stopniu niż przed miesiącem przeważają nad przewidującymi jej pogorszenie (14%). Tak samo częste jak w sierpniu (52%) jest przekonanie, że nic się w tej dziedzinie nie zmieni.

Tabela 11

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IX	X	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	2003			2004								
	w procentach											
- poprawi się	18	16	15	17	16	15	18	28	30	23	26	21
- nie zmieni się	47	45	43	44	44	43	42	43	44	51	51	52
- pogorszy się	25	27	30	27	26	31	27	17	14	16	12	14
Trudno powiedzieć	10	12	12	12	14	11	13	12	12	10	11	12

Pominięto „trudno powiedzieć”

We wrześniu nie zmieniły się w sposób istotny przewidywania dotyczące sytuacji w **zakładach pracy**. Mniej więcej co siódmy pracujący (14%) oczekuje poprawy, a 12% przewiduje pogorszenie. Nadal większość zatrudnionych (66%) nie spodziewa się żadnych zmian.

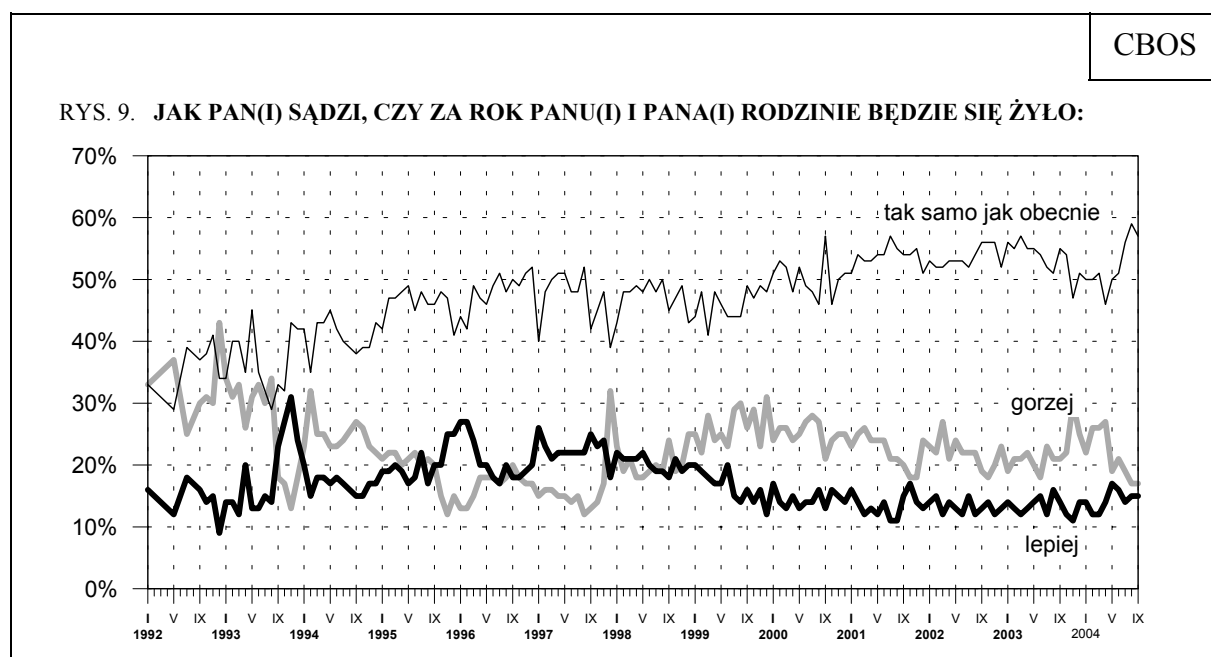
Tabela 12

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja w Pana(i) zakładzie pracy:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IX	X	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	2003			2004								
	w procentach											
Respondenci aktywni zawodowo (ogółem)												
N=	528	478	465	481	474	477	457	462	433	408	421	444
- poprawi się	12	11	11	14	13	10	15	20	17	16	13	14
- pozostanie bez zmian	58	56	57	60	55	60	57	57	58	64	65	66
- pogorszy się	20	22	20	18	20	18	20	13	16	11	11	12
Trudno powiedzieć	10	11	11	8	12	12	8	10	9	9	11	8
Pracownicy instytucji państwowych i publicznych												
- poprawi się	10	9	5	8	11	10	7	15	7	11	9	8
- pozostanie bez zmian	60	60	61	63	56	60	68	63	65	70	64	73
- pogorszy się	20	22	23	23	23	22	19	16	20	11	14	15
Trudno powiedzieć	10	8	11	6	11	8	6	7	8	9	13	5
Pracujący w spółkach o własności prywatnej i państwowej												
- poprawi się	16	8	24	22	21	18	24	25	17	19	8	19
- pozostanie bez zmian	61	54	47	61	65	48	45	57	63	66	68	64
- pogorszy się	19	25	14	13	11	20	19	10	15	9	14	11
Trudno powiedzieć	4	12	15	4	3	14	13	7	5	6	10	6
Pracujący w sektorze prywatnym poza rolnictwem												
- poprawi się	13	15	14	19	14	6	18	25	23	19	17	15
- pozostanie bez zmian	58	55	65	56	59	71	56	55	56	67	64	63
- pogorszy się	19	17	13	14	17	10	17	9	11	8	7	10
Trudno powiedzieć	10	13	8	11	10	13	8	11	10	5	12	12
Pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych												
- poprawi się	6	4	9	4	12	11	15	15	22	21	18	15
- pozostanie bez zmian	58	58	38	64	37	44	44	47	38	40	64	68
- pogorszy się	27	31	40	27	29	30	34	23	23	21	14	8
Trudno powiedzieć	9	8	13	5	22	15	6	14	17	17	4	9

Nie zmieniły się również przewidywania dotyczące **poziomu życia ankietowanych i ich rodzin**: taka sama jak w sierpniu jest liczba spodziewających się obniżenia poziomu życia (17%) oraz liczba tych, którzy liczą na poprawę w tej dziedzinie (15%). Blisko trzy piąte respondentów (57%, spadek o 2 punkty) sądzi, że będzie im się żyło tak samo jak obecnie.

Tabela 13

Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	2003				2004								
	w procentach												
- lepiej	14	12	11	14	14	12	12	14	17	16	14	15	15
- tak samo	55	54	47	51	50	50	51	46	50	51	56	59	57
- gorzej	21	22	30	25	22	26	26	27	19	21	19	17	17
Trudno powiedzieć	10	12	12	10	14	12	11	13	13	13	11	9	11

Pominięto „trudno powiedzieć”

Istotnym czynnikiem różnicującym przewidywania badanych dotyczące poziomu ich życia w najbliższej przyszłości - oprócz wieku i optymizmu ludzi młodych (im respondenci są młodszy, tym częściej oczekują poprawy) - jest ocena własnych warunków materialnych (zob. tabele aneksowe). Na poprawę najczęściej jednak liczą bezrobotni.

We wrześniu nastroje społeczne nie są tak dobre jak przed miesiącem - odnotowana wówczas poprawa miała chyba po części wakacyjny, przejściowy charakter. Jednak pogorszenie się ocen nie jest zbyt duże i nie obejmuje wszystkich sfer naszego życia, a niektóre wskaźniki, np. opinie o tym, w jakich warunkach i jak Polacy żyją obecnie, są nieco lepsze niż w sierpniu.

Opracował
Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?

(%)

	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	27	60	13	969
Płeć				
Mężczyźni	31	56	13	461
Kobiety	22	64	13	508
Wiek				
18-24 lat	39	53	8	146
25-34	33	60	7	174
35-44	23	61	16	163
45-54	21	68	11	197
55-64	22	56	21	113
65 lat i więcej	23	60	17	176
Miejsce zamieszkania				
Wieś	27	56	17	357
Miasto do 20 tys.	31	60	8	121
20-100 tys.	29	61	9	187
101-500 tys.	20	67	13	187
501 tys.i więcej mieszk.	27	60	13	117
Wykształcenie				
Podstawowe	24	63	14	278
Zasadnicze zawodowe	27	59	14	247
Średnie	26	62	12	338
Wyższe	36	53	11	106
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	36	51	13	64
Prac.umysł.niż.szczebła	22	65	13	71
Pracownicy fiz.- umysł.	31	65	4	95
Robotnicy wykwalifikowani	33	57	10	81
Robotnicy niewykwalifik.	27	64	8	39
Rolnicy	27	58	15	51
Pracujący na własny rach.	26	63	11	37
Bierni zawodowo				
Renciści	20	61	20	106
Emeryci	23	58	18	193
Uczniowie i studenci	41	50	9	71
Bezrobotni	21	68	11	113
Gospodynie domowe i inni	25	63	13	47
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	29	65	6	137
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	30	57	13	73
sekt. pryw. poza rolnict.	30	60	10	180
prywatnym gosp. rolnym	24	54	22	57
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	31	58	11	131
301-500	24	64	13	187
501-900	26	62	12	219
901-1200	30	57	13	79
Powyżej 1200 zł	28	60	12	73
Ocena własnych war. mater.				
Złe	14	71	14	267
Średnie	28	57	14	455
Dobre	37	54	9	248
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	18	53	29	56
Raz w tygodniu	26	61	13	490
1-2 razy w miesiącu	28	63	10	139
Kilka razy w roku	35	55	10	179
W ogóle nie uczestniczy	21	64	15	106
Poglądy polityczne				
Lewica	33	57	10	173
Centrum	27	63	10	285
Prawica	32	59	10	222
Trudno powiedzieć	18	61	21	289

Tabela 2. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną **sytuację polityczną** w Polsce? Czy jest ona:

(%)

	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	4	28	59	9	969
Płeć					
Mężczyźni	4	26	65	5	461
Kobiety	5	29	53	13	508
Wiek					
18-24 lat	7	29	59	5	146
25-34	5	33	57	4	174
35-44	4	31	60	5	163
45-54	2	29	60	9	197
55-64	3	24	62	12	113
65 lat i więcej	4	18	58	20	176
Miejsce zamieszkania					
Wieś	4	26	56	14	357
Miasto do 20 tys.	5	36	54	5	121
20-100 tys.	5	24	62	9	187
101-500 tys.	5	30	60	5	187
501 tys.i więcej mieszk.	2	27	66	5	117
Wykształcenie					
Podstawowe	4	22	57	17	278
Zasadnicze zawodowe	3	28	60	9	247
Średnie	5	30	59	6	338
Wyższe	4	32	63	1	106
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	4	30	62	4	64
Prac.umysł.niż.szczębła	9	24	66	1	71
Pracownicy fiz.- umysł.	4	33	56	7	95
Robotnicy wykwalifikowani	1	33	57	8	81
Robotnicy niewykwalifik.	0	32	50	18	39
Rolnicy	5	26	61	7	51
Pracujący na własny rach.	3	33	55	9	37
Bierni zawodowo					
Renciści	3	21	58	19	106
Emeryci	5	19	62	14	193
Uczniowie i studenci	7	32	57	4	71
Bezrobotni	2	29	61	8	113
Gospodynie domowe i inni	8	41	47	4	47
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	6	30	60	5	137
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	0	37	54	8	73
sekt. pryw. poza rolnict.	5	29	58	8	180
prywatnym gosp. rolnym	5	27	64	5	57
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	2	33	57	7	131
301-500	3	23	65	9	187
501-900	4	29	56	12	219
901-1200	5	27	60	8	79
Powyżej 1200 zł	3	19	76	1	73
Ocena własnych war. mater.					
Złe	1	18	70	10	267
Średnie	4	31	56	10	455
Dobre	8	32	53	7	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	7	19	54	20	56
Raz w tygodniu	4	30	57	10	490
1-2 razy w miesiącu	7	25	56	12	139
Kilka razy w roku	3	30	60	7	179
W ogóle nie uczestniczy	4	20	74	3	106
Poglądy polityczne					
Lewica	6	26	64	4	173
Centrum	3	36	57	3	285
Prawica	6	28	62	5	222
Trudno powiedzieć	3	20	55	22	289

Tabela 3. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecna **sytuację gospodarczą** w Polsce? Czy jest ona:

(%)

	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	10	34	50	6	969
Płeć					
Mężczyźni	11	36	49	4	461
Kobiety	8	33	52	7	508
Wiek					
18-24 lat	21	32	42	5	146
25-34	5	46	44	4	174
35-44	9	37	50	3	163
45-54	7	35	54	4	197
55-64	7	29	57	7	113
65 lat i więcej	9	25	55	10	176
Miejsce zamieszkania					
Wieś	7	33	52	8	357
Miasto do 20 tys.	12	28	53	7	121
20-100 tys.	14	38	44	4	187
101-500 tys.	9	36	51	4	187
501 tys. i więcej mieszk.	7	38	52	2	117
Wykształcenie					
Podstawowe	8	26	56	10	278
Zasadnicze zawodowe	8	32	54	6	247
Średnie	10	40	47	3	338
Wyższe	14	46	39	1	106
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	15	46	38	2	64
Prac. umysł. niż. szczebla	8	46	45	1	71
Pracownicy fiz.- umysł.	7	36	53	4	95
Robotnicy wykwalifikowani	9	34	51	6	81
Robotnicy niewykwalifik.	12	29	52	8	39
Rolnicy	8	41	46	6	51
Pracujący na własny rach.	12	39	46	2	37
Bierni zawodowo					
Renciści	6	25	59	10	106
Emeryci	10	30	53	7	193
Uczniowie i studenci	18	40	35	7	71
Bezrobotni	7	28	60	5	113
Gospodynie domowe i inni	8	40	48	4	47
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	10	43	46	1	137
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	4	38	53	5	73
sekt. pryw. poza rolnict.	14	35	47	5	180
prywatnym gosp. rolnym	9	39	48	5	57
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	10	28	56	6	131
301-500	6	39	52	4	187
501-900	8	36	50	6	219
901-1200	11	39	46	4	79
Powyżej 1200 zł	17	29	50	4	73
Ocena własnych war. mater.					
Złe	5	23	66	6	267
Średnie	9	36	49	6	455
Dobre	16	44	36	4	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	10	30	52	9	56
Raz w tygodniu	7	36	50	6	490
1-2 razy w miesiącu	12	34	49	5	139
Kilka razy w roku	13	36	46	5	179
W ogóle nie uczestniczy	12	25	59	4	106
Poglądy polityczne					
Lewica	16	36	45	3	173
Centrum	8	39	51	2	285
Prawica	12	37	48	2	222
Trudno powiedzieć	5	27	55	13	289

Tabela 4. Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

(%)

	dobrze	ani dobrze ani źle	źle	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	26	54	20	0	969
Płeć					
Mężczyźni	27	54	19	0	461
Kobiety	25	54	21	1	508
Wiek					
18-24 lat	44	47	8	0	146
25-34	36	51	13	1	174
35-44	24	60	16	1	163
45-54	16	53	31	0	197
55-64	13	55	31	0	113
65 lat i więcej	21	57	21	1	176
Miejsce zamieszkania					
Wieś	22	57	21	0	357
Miasto do 20 tys.	33	47	19	1	121
20-100 tys.	26	57	17	0	187
101-500 tys.	30	49	21	0	187
501 tys.i więcej mieszk.	23	54	21	1	117
Wykształcenie					
Podstawowe	19	56	24	0	278
Zasadnicze zawodowe	15	58	26	0	247
Średnie	30	54	16	0	338
Wyższe	53	39	8	1	106
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	65	30	6	0	64
Prac.umysł.niż.szczebla	43	48	8	1	71
Pracownicy fiz.- umysł.	27	61	11	1	95
Robotnicy wykwalifikowani	26	55	19	0	81
Robotnicy niewykwalifik.	19	51	29	0	39
Rolnicy	13	68	19	0	51
Pracujący na własny rach.	22	68	11	0	37
Bierni zawodowo					
Renciści	11	55	34	0	106
Emeryci	20	60	20	1	193
Uczniowie i studenci	59	35	6	0	71
Bezrobotni	7	55	38	0	113
Gospodynie domowe i inni	22	55	23	0	47
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	43	44	13	1	137
spółce właścicieli	30	52	17	1	73
prywatnych i państwa	31	59	11	0	180
sekt. pryw. poza rolnict.	12	69	19	0	57
prywatnym gosp. rolnym					
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	9	47	43	1	131
301-500	20	53	26	0	187
501-900	24	58	17	0	219
901-1200	35	55	10	0	79
Powyżej 1200 zł	55	36	9	0	73
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	3	37	60	0	267
Średnie	12	81	7	1	455
Dobre	76	23	1	0	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	28	45	27	0	56
Raz w tygodniu	24	57	19	0	490
1-2 razy w miesiącu	25	57	18	1	139
Kilka razy w roku	31	50	18	1	179
W ogóle nie uczestniczy	25	48	27	0	106
Poglądy polityczne					
Lewica	35	49	16	1	173
Centrum	24	58	18	0	285
Prawica	29	53	18	0	222
Trudno powiedzieć	20	54	26	1	289

Tabela 5. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

	(%)					
	złe	raczej złe	ani dobre, ani złe	raczej dobre	dobrze	Liczba osób
Ogółem	16	11	47	18	7	969
Płeć						
Mężczyźni	18	10	47	19	6	461
Kobiety	15	12	47	17	8	508
Wiek						
18-24 lat	11	9	37	29	14	146
25-34	11	12	44	25	8	174
35-44	14	11	54	18	2	163
45-54	26	14	41	15	5	197
55-64	22	9	52	10	8	113
65 lat i więcej	14	11	55	11	10	176
Miejsce zamieszkania						
Wieś	20	10	49	14	8	357
Miasto do 20 tys.	16	13	43	20	8	121
20-100 tys.	15	11	48	18	8	187
101-500 tys.	14	10	44	25	6	187
501 tys.i więcej mieszk.	12	15	47	19	7	117
Wykształcenie						
Podstawowe	23	10	49	11	6	278
Zasadnicze zawodowe	20	12	49	12	6	247
Średnie	13	12	46	20	9	338
Wyższe	1	6	41	45	7	106
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	0	6	37	49	8	64
Prac.umysł.niż.szczebła	5	10	41	32	12	71
Pracownicy fiz.- umysł.	11	11	49	26	3	95
Robotnicy wykwalifikowani	19	9	52	16	3	81
Robotnicy niewykwalifik.	13	22	42	14	9	39
Rolnicy	20	4	60	16	0	51
Pracujący na własny rach.	9	8	46	19	18	37
Bierni zawodowo						
Renciści	24	17	53	3	4	106
Emeryci	14	11	53	12	10	193
Uczniowie i studenci	8	8	30	35	19	71
Bezrobotni	39	15	37	8	2	113
Gospodynie domowe i inni	20	6	60	6	8	47
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	6	10	42	33	9	137
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	13	11	47	24	4	73
sekt. pryw. poza rolnict.	10	10	46	25	9	180
prywatnym gosp. rolnym	20	6	61	14	0	57
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	48	14	30	6	3	131
301-500	20	20	44	12	5	187
501-900	10	10	58	15	6	219
901-1200	5	10	49	26	9	79
Powyżej 1200 zł	3	1	35	44	17	73
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	18	11	45	15	10	56
Raz w tygodniu	14	12	50	18	7	490
1-2 razy w miesiącu	18	11	44	19	8	139
Kilka razy w roku	17	10	46	18	8	179
W ogóle nie uczestniczy	25	9	40	18	8	106
Poglądy polityczne						
Lewica	14	8	46	25	7	173
Centrum	14	14	48	19	6	285
Prawica	12	12	45	21	10	222
Trudno powiedzieć	23	9	48	12	8	289

Tabela 6. Jak Pan(i) sady, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?

(%)

	Poprawi się	Nie zmieni się	Pogorszy się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	16	52	24	8	969
Płeć					
Mężczyźni	19	51	23	6	461
Kobiety	14	52	24	10	508
Wiek					
18-24 lat	25	53	17	5	146
25-34	19	50	24	7	174
35-44	15	53	23	9	163
45-54	11	53	30	6	197
55-64	10	58	23	9	113
65 lat i więcej	18	45	23	14	176
Miejsce zamieszkania					
Wieś	16	49	23	13	357
Miasto do 20 tys.	20	49	30	1	121
20-100 tys.	21	51	21	8	187
101-500 tys.	13	54	23	9	187
501 tys. i więcej mieszk.	13	60	25	3	117
Wykształcenie					
Podstawowe	17	42	28	13	278
Zasadnicze zawodowe	14	56	20	10	247
Średnie	17	55	22	6	338
Wyższe	19	55	24	1	106
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	25	49	24	2	64
Prac.umysł.niż.szczebla	17	52	28	3	71
Pracownicy fiz.- umysł.	19	51	25	4	95
Robotnicy wykwalifikowani	18	54	22	6	81
Robotnicy niewykwalifik.	11	57	26	6	39
Rolnicy	13	46	21	19	51
Pracujący na własny rach.	5	65	27	4	37
Bierni zawodowo					
Renciści	12	50	22	16	106
Emeryci	17	50	23	10	193
Uczniowie i studenci	28	54	15	3	71
Bezrobotni	12	45	31	12	113
Gospodynie domowe i inni	11	61	18	9	47
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	18	50	32	1	137
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	16	55	24	5	73
sekt. pryw. poza rolnict.	19	55	20	5	180
prywatnym gosp. rolnym	13	47	22	17	57
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	17	46	25	13	131
301-500	14	50	28	7	187
501-900	15	52	25	9	219
901-1200	16	55	23	6	79
Powyżej 1200 zł	18	60	17	4	73
Ocena własnych war. mater.					
Złe	11	43	35	11	267
Średnie	15	55	20	10	455
Dobre	25	54	17	3	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	18	51	21	10	56
Raz w tygodniu	15	54	23	8	490
1-2 razy w miesiącu	18	48	25	9	139
Kilka razy w roku	18	52	19	11	179
W ogóle nie uczestniczy	15	43	36	6	106
Poglądy polityczne					
Lewica	20	53	23	4	173
Centrum	15	58	21	6	285
Prawica	21	52	23	4	222
Trudno powiedzieć	13	44	27	16	289

Tabela 7. Jak Pan(i) sady, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:
(%)

	lepiej	tak samo jak obecnie	gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	57	17	11	968
Płeć					
Mężczyźni	20	53	16	10	461
Kobiety	11	60	18	11	506
Wiek					
18-24 lat	32	51	10	7	146
25-34	25	54	12	8	174
35-44	10	64	14	11	163
45-54	10	60	18	13	197
55-64	10	57	26	8	113
65 lat i więcej	6	55	24	15	175
Miejsce zamieszkania					
Wieś	14	57	17	12	357
Miasto do 20 tys.	13	56	18	13	120
20-100 tys.	18	59	14	9	187
101-500 tys.	14	56	18	12	187
501 tys. i więcej mieszk.	19	57	21	3	117
Wykształcenie					
Podstawowe	12	53	20	15	277
Zasadnicze zawodowe	12	59	18	12	247
Średnie	19	59	15	7	338
Wyższe	18	58	18	6	106
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	14	67	15	4	64
Prac. umysł. niż. szczebla	16	59	18	6	71
Pracownicy fiz.- umysł.	13	67	17	3	95
Robotnicy wykwalifikowani	19	62	11	8	81
Robotnicy niewykwalifik.	15	53	10	22	39
Rolnicy	5	59	14	21	51
Pracujący na własny rach.	18	57	12	14	37
Bierni zawodowo					
Renciści	6	56	23	16	106
Emeryci	8	57	24	11	192
Uczniowie i studenci	32	56	8	4	71
Bezrobotni	28	39	17	16	113
Gospodynie domowe i inni	20	59	14	7	47
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	13	62	14	11	137
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	14	67	15	4	73
sekt. pryw. poza rolnict.	20	60	14	6	180
prywatnym gosp. rolnym	6	59	18	17	57
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	16	49	19	15	131
301-500	15	58	18	9	187
501-900	14	58	17	11	218
901-1200	15	63	21	1	79
Powyżej 1200 zł	11	70	13	6	73
Ocena własnych war. mater.					
Złe	10	49	29	12	267
Średnie	15	56	17	12	454
Dobre	22	67	5	6	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	10	60	20	11	55
Raz w tygodniu	16	58	16	11	490
1-2 razy w miesiącu	14	52	23	11	139
Kilka razy w roku	18	58	14	10	179
W ogóle nie uczestniczy	13	57	19	10	106
Poglądy polityczne					
Lewica	18	58	19	5	173
Centrum	14	62	15	9	285
Prawica	21	56	16	7	221
Trudno powiedzieć	10	53	19	18	289